

Keresztesek kardjai az iszlám arzenáljában

66

Nagy fába vágja a fejszét az a fegyvertörténész, aki a keresztes hadjáratokhoz közvetlenül kötődő hadieszközöket kívánja kutatni. Annak ellenére, hogy harcoló keresztesek százezrei fordultak meg a Szentföldön, nagyon kevés korabeli fegyver maradt fenn erről a területről. Éppen ezért különösen értékesek azok a fegyverek – vagy fegyveralkatrészek –, melyek roppant ritka régészeti leletként igazolhatóan a keresztes államok területeiről vagy azok határvidékeiről kerültek, kerülnek elő. De még ritkábbak azok a fegyverek, melyek sosem kerültek a földre, hanem egy-egy gyűjteményben vészték

át az évszázadokat. Ezért nem véletlen, hogy a kutatók egy része szinte minden olyan korabeli fegyvert, amit legalább egy keresztes díszít, keresztes vitéz tulajdonának gondol. Különösen igaz ez a kardokra. Tovább erősíti mindezt, hogy a keresztekkel díszített kar-

Keresztesek és „szaracénok” összecsapása

dokat az angol szakirodalom előszeretettel nevezi „Crusader sword”-nak, a német kutatók pedig „Kreuzritterschwert”-nek, és ugyanebből eredően ezeket a fegyvereket gyakorta valamelyik egyházi lovagrend tagjának tulajdonítják. A keresztes azonban olyannyira elterjedt díszítőelem volt a középkorban, hogy nem valószínű, hogy minden kereszttel ellátott kard egy keresztes vitéz vagy egy szerzetes lovag kezében villogott volna. A keresztszimbólum középkori elterjedtségének mértékét jól mutatja Marko Aleksic délkelet-európai kardokat bemutató monográfiája, melyben

412 darab fegyvert dolgozott fel, és ezeknek több mint az egynegyedén a keresztes valamilyen változata látható.

A fentiekből egyértelmű, hogy nagyon nehéz tehát beazonosítani azokat a kardokat, melyek valóban megjárták a Szentföld vagy az Égeikum harctereit, vagy épp egy egyházi lovagrend tagjának tulajdonát képezték.

Éppen ezért a mai napig különös érdeklődés kíséri egy kardcsoportot, melyet az „Alexandriai Arzenál kardjai” néven ismer a muzeológus és a gyűjtői világ.

Ez a jelenleg körülbelül 90 darabból álló híres fegyveregyüttes – mely az 1365 és 1437/38 közötti időszakból származik – eredetileg az Egyiptomban uralkodó mam-lúk szultánok Alexandriai Arzenáljában volt hosszú ideig. E kardok kisebb részben hadiszákmányként, többségükben viszont diplomáciai ajándékként kerültek ide a Mamlúk Birodalommal hol ütköző, hol együttműködő európai hatalmaktól. Ezen kardok különlegessége az, hogy a pengéjükbe arab írásjegyekkel belevésték az őket az arzenálnak „adományozó” szultán nevét, és az adományozás évét. E kardok döntő többsége kiváló állapotban van, és eredetiségükhöz kétség sem férhet. További sorsuk viszont meglehetősen kalandos.

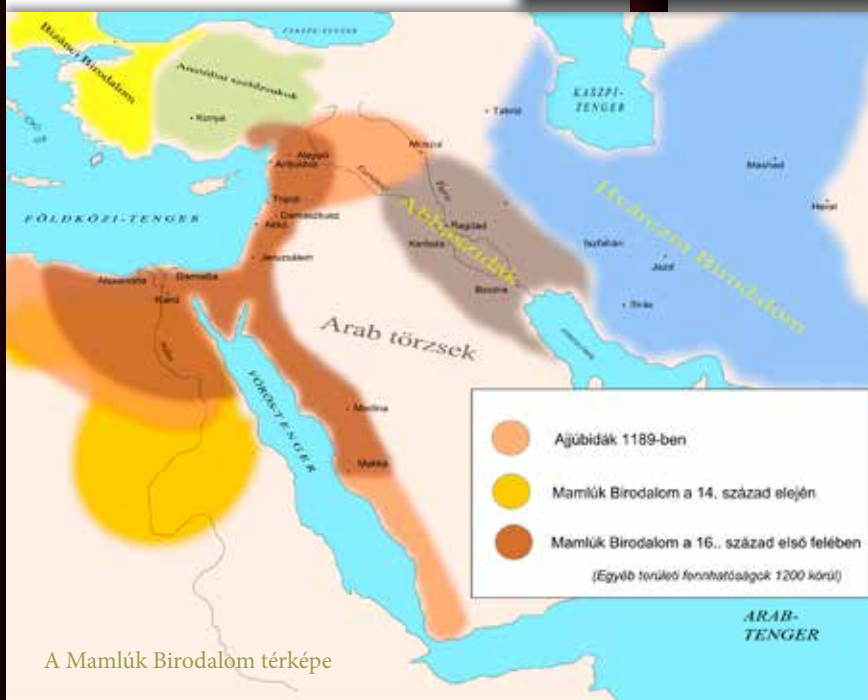
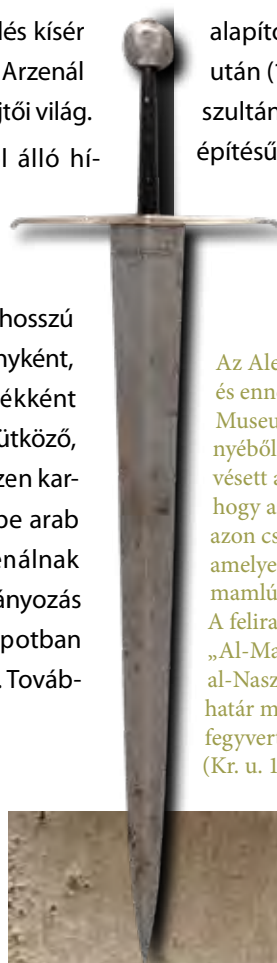
Amikor I. Szelim (ur. 1512–1520) oszmán szultán elfoglalta és felszámolta a Mamlúk Birodalmat, az arzenált 1517-ben Alexandriából Isztambulba szállították át, az ott lévő központi fegyverraktárba, bár egyes feltételezések szerint erre valójában csak a 19. század elején került sor.

Az Oszmán Birodalom fővárosának, Isztambulnak a központi fegyverraktárát még II. „Hódító” Mehmed (ur. 1451–1481)

alapította, közvetlenül Konstantinápoly elfoglalása után (1453), amikor parancsot adott arra, hogy az új szultáni palota, a Topkapı Sarayı mellett lévő bizánci építésű Hagia Eirene, vagyis Szent Irén-székesegyház ősi épületét alakítsák át arzenállá. A folyamatosan terjeszkedő birodalom által zsákmányolt értékes fegyverek és egyéb kin-

csek kerültek ide, megalapozva a ha-

Az Alexandriai Arzenál egyik kardja és ennek részletfotói a Metropolitan Museum of Art gyűjteményéből. A kard pengéjére véstett arab felirat arra utal, hogy az európai fegyverek azon csoportjának része volt, amelyet egykor az alexandriai mamlúk arzenálban tároltak. A felirat fordítása így hangzik: „Al-Malik al Mu'ayyad Abú al-Nasr Shaykh adománya a határ menti Alexandria város fegyvertárának 822-ben” (Kr. u. 1419)

talmas gyűjteményt. Az itt lévő értékeket felismerve III. Ahmed szultán (ur. 1703–1730) átnevezte az épületet Dâr-ül Eshihának, vagyis „Fegyverháznak”, majd átrendeztette és osztályoztatta a fegyvereket. Közel száz évvel később I. Abdul-Medzsid szultán (ur. 1839–1861) már radikális műtárgyállomány-csökkentést rendelt el trónra kerülésének évében. Ennek során több ezer értékes fegyverzetet és alkatrészt selejtezték le. Ezek egy részét Genovába küldték eladásra,

ahonnt hozzáértő műkereskedők vásárolták fel az egyes darabokat, majd adták tovább azokat tehetős gyűjtőknek. Az Hagia Eirene

Másfélkezes kard egy suffolki magángyűjtő gyűjteményéből (kései 13., korai 14. század). A kardon látható arab nyelvű felirat fordítása: „Mohammed, Allah küldötte”

alaposan lecsökentett gyűjteménye 1846-ban lett igazi múzeum Ahmed Fethi pasa (1801–1858),

a török hadsereg tüzérfőnökének intézkedésére, aki megteremtette a világ egyik legjobb, ugyanakkor a mai napig a legkevésbé feldolgozott középkori fegyvergyűjteményét. Ennek az egyedülálló kollekciónak a döntő többsége most az új török hadtörténeti múzeum – az Askeri Müze – épületében és kezelésében van, egy válogatás pedig a Topkapi Múzeum (Topkapi Sarayı) tulajdonába került. A kiürített Hagia Eirene épülete pedig ma már koncertteremként és múzeumként funkcionál.

A tudományos érdeklődés a 19. század utolsó harmadában fordult a gyűjtemény felé, melyet az évek során több híres magángyűjtő is meglátogatott. Ők számos értékes – elsősorban európai – darabot vásároltak a kollekciónak.

Így került ki az 1920-as években az európai és amerikai műkincspiacra legkevesebb huszonhárom darab olyan rendkívül jó minőségű és megtartású európai kard, ami rögtön felkeltette az érdeklődést, különösen a rajtuk lévő pontos datálást lehetővé tevő feliratok miatt.

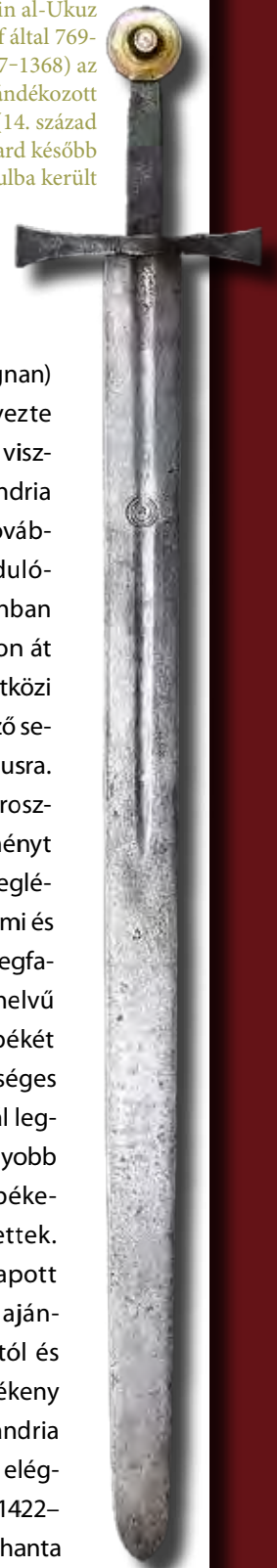
Jelenleg összesen hatvanhárom darab olyan nyugat-európai kard maradt Isztambulban (hatvankettő az Askeri Müze, egy pedig a Topkapi Sarayı őrzésében), melyekre az Alexandria Arzenál feliratát vésték.

A feliratok alapján pontosan lehet tudni, hogy mikor és melyik mamlúk szultán adományként kerültek a kardok az arzenálba, így lehetővé vált annak a 73 évnek a meghatározása is, ami alatt a fegyverek mamlúk tulajdonba kerültek (1365 és 1437/38 között).

A kardok arzenálba jutásának pontos körülményei sajnos nem ismertek, de az biztos, hogy Alexandria 1365-

ben történt keresztesek általi elfoglalása és kirablása után kerültek oda. A tengerről történő rajtaütést I. Péter (Pierre Ier de Lusignan) ciprusi király (ur. 1359–1369) szervezte meg és irányította, aki Jeruzsálem visszafoglalásáról álmódott és Alexandria tervezett elfoglalásával a várost a további szárazföldi hadműveletek kiindulópontjává akarta tenni. A várost azonban a legbarbárabb módon nyolc napon át csak dúlta a zsákmányéhes nemzetközi had, majd a mamlúk szultán beérkező serege elől végül visszavonultak Ciprusra. A félig sikeres művelet a lehető legroszszabb politikai és gazdasági eredményt vont maga után, mivel az addig meglévő kelet–nyugati virágzó kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok azonnal megfogytak. Ezt megtapasztalva a haszonelvű itáliai kereskedővárosok azonnal békét akartak kötni a felbőszített és ellenséges mamlúk szultánokkal, így az arzenál legkorábbi datálású fegyverei a legnagyobb valószínűséggel a megkezdődő béketárgyalások kísérő ajándékai lehettek. Az 1425-ig terjedő időszakban kapott kardok is leginkább diplomáciai ajándékok lehettek, a ciprusi királyoktól és a kereskedő városállamoktól a törékeny béke fenntartása érdekében. Alexandria elpusztításáért végül 1426-ban vett elégtételt Al-Asraf Barszbáj szultán (ur. 1422–1438), aki ekkor hajóhadával megrohanta Ciprust, elfoglalta, majd gazdag zsákmánnyal tért haza, magával hurcolva az elfogott ciprusi királyt, I. Janust (ur. 1398–1432) is. A király csak úgy tudott szabadulni, hogy a váltságdíjon kívül elfogadta Barszbájt hűbérúrának.

Szajf al-Din al-Ukuz al-Málik Asraf által 769-ben (Kr. u. 1367–1368) az arzenálnak ajándékozott európai kard (14. század közepe) – a kard később Isztambulba került

Ennek megfelelően az 1426 és 1438 között – Barsz-báj haláláig – az Egyiptomba küldött kardok hűbéri adónak számítottak.

Természetesen a kardok között lehetnek a keresztesektől harcban zsákmányolt fegyverek is, azonban ezek elkülönítése az ajándékoktól gyakorlatilag lehetetlen, mert az „Alexandriai Arzenál kardjainak” pengéin alig-alig vannak harci sérülések.

A tárgyalt összes kard egyébként tipikus nyugat-európai nehézlövassági harci kard, tehát nem díszfegyverekről van szó. Különböző típusokból áll a gyűjtemény, az 1400-nál korábbi keltezésű darabok kizárólag az elsősorban vágásra tervezett, egykezes, egyenletesen széles pengéjű fegyverek családjába tartoznak, a későbbi darabok között már vannak úgynevezett „másfélkezes” kardok is.

Ritka daraboknak számítanak azok a 15. század elejéről származó kardok, melyek igen széles pengetővüktől a hegyükig folyamatosan keskenyednek, így hosszú

I. Péter ciprusi király és az általa veretett érme

A „másfélkezes” kifejezés egy modern fegyvertörténelmi fogalom, mely azt fejezi ki, hogy a fegyver eredendően egykezes használatra készült, de a markolat hossza lehetővé teszi, hogy a harcos a nagyobb erő érdekében a másik kezével is megragadhassa.

acéltüskéket formáznak, melyek erőteljes dőfések végrehajtására is alkalmasak.

A mesterjegyek alapján ezek az igen jó minőségű fegyverek Itáliában és német területen készültek.

A később a műkincskereskedőkhöz került példányok egy része donátorok és vásárlások révén ma a világ nagy múzeumait gazdagítja. Többek között a Royal Armouries, a Metropolitan Museum of Art, a Philadelphia Museum of Art, a Royal Ontario Museum of Art is büszke tulajdonosa ilyen kardoknak.

Jelenleg mintegy harminc „alexandriai kard” lehet magánkezen, a pontos számuk ismeretlen. Mindenesetre pár évenként egy-egy példány feltűnik valamelyik híres aukción ház árverésén, hogy új gazdára találjon. Ezek a kiváló állapotú kardok horribilis összegekért kelnek el. Jellemző, hogy az egyik 2015-ben rendezett Christie’s-árverésen, egy 1419-es évszámot viselő, Itáliában készült „alexandriai kard” 386 500 angol fontért kelt el, ami jelenleg körülbelül 160 millió forintnak felel meg. Három évvel később egy, a fentihez nagyon hasonló, csak kicsit gyengébb megtartású kardot a Christie’s ház 200 000 angol fontért adott el, ez most mintegy 80 millió forintnak felel meg.

Az „alexandriai kardoknak” komoly kultusza lett a gyűjtők körében. Manapság a legapróbb részletet is igyekeznek minden darabról kikutatni, és összerakni azt a képet, hogy az egyes darabok milyen történelmi körülmények között kerültek az Alexandriai Arzenálba.

A fentiek alapján kétségtelen, hogy a kardok általános történetének egyik legjelentősebb tárgyegyüttese az „Alexandriai Arzenál kardjai”. A kardok minősége, sokfélesége, az általuk megidézett kor, és nem utolsósorban megmaradásuk „csodája” a fegyvertörténet egyik legendás históriája.

